

KONFERENCJA NAUKOWA
„HETEROGENICZNOŚĆ PRZESTRZENI MIEJSKIEJ
W KRÓLESTWIE POLSKIM I RZECZYPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW
W EPOCE PRZEDPRZEMYSŁOWEJ
– W 750-LECIE LOKACJI NOWEGO MIASTA TORUNIA (1264–2014)”

W dniach 10–11 IV 2014 r. w Sali Kolumnowej Towarzystwa Naukowego w Toruniu odbyła się konferencja pt. „Heterogeniczność przestrzeni miejskiej w Królestwie Polskim i Rzeczypospolitej Obojga Narodów w epoce przedprzemysłowej”, należąca do cyklu organizowanych pod patronatem naukowym Komisji Historii Miast przy Komitecie Nauk Historycznych PAN corocznych spotkań polskich badaczy historii miast. Tegoroczne spotkanie współfinansowali: Gmina Miasta Torunia, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Polska Akademia Nauk. Honorowy patronat objął Prezydent Miasta Torunia Michał Zaleski. Organizatorzy konferencji – prof. Roman Czaja (Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Towarzystwo Naukowe w Toruniu) oraz prof. Zdzisław Noga (Instytut Historii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) – postanowili w tym roku podjąć zagadnienie przestrzennego, społecznego, prawnego i symbolicznego zróżnicowania miejskiej przestrzeni.

Pierwszy panel poprowadził prof. Zdzisław Noga. Rozpoczęto go wystąpieniem prof. Haliny Manikowskiej (Warszawa) pt. „Urbanistyka – socjotopografia – rytuał. Główne nurty badań nad przestrzenią miasta średniowiecznego”, przygotowanym wraz z mgr Anną Pomierny (Warszawa). Referat miał charakter wprowadzający, obrazował różne nurty badań nad przestrzenią i jej pojmowaniem przy uwzględnieniu pojęcia „percepcja przestrzeni”. Kolejny referent – prof. Marek Słoń (Warszawa) – w wystąpieniu pt. „Tu było Nowe Miasto. Ślady odrębności gminy nowomiejskiej po jej uchyleniu” zadał pytanie o heterogeniczność przestrzeni miasta po uchyleniu odrębności jednego z jego członów. Badacz wskazał, że mimo unifikacji ślady dawnego podziału gmin były widoczne m.in. w rozplanowaniu przestrzeni, odmiennej socjotopografii stref czy odrębności cechów.

Kolejny panel obrad moderował prof. Roman Czaja. Jako pierwszy wystąpił prof. Krzysztof Mikulski (Toruń), który w referacie pt. „Przynależność własnościowa i funkcje gospodarcze parceli przedmiejskich Torunia w XV i XVIII w. Analiza porównawcza” podkreślił konieczność odwołania się do źródeł kartograficznych przy prowadzeniu analizy socjotopograficznej miasta. Następnie prof. Wiesław Długokęcki (Gdańsk) zaprezentował referat pt. „Zmiany własnościowe w przestrzeni aglomeracji gdańskiej w XIV w. a problem lokacji miasta na prawie lubeckim w Gdańsku w XIII w.”, w którym dokonał m.in. analizy terminu „Altstadt” oraz określenia położenia „starego miasta”. Jako ostatnia w panelu referat pt. „Szansa dla ubogich czy zamożnych? Wykorzystanie terenów nowo pozyskanych lub przyłączanych do miasta w czasach przedindustrialnych na przykładzie Gdańska” przedstawiła dr Zofia Maciakowska (Gdańsk). Skupiła ona swoją uwagę na gospodarczym wykorzystaniu nowych obszarów miejskich na przykładzie Gdańska. Ze względu na uciążliwość prac i nieutwardzone grunty na nowych terenach początkowo zajmowali je mało zamożni rzemieślnicy, jednak z czasem zaczęły tam powstawać domy czynszowe, a w XVIII w. liczne domy bogatego patrycjatu. Wyrazem odrębności tych nowo zasiedlanych terenów stały się m.in. różnice w wysokości czynszów gruntowych.

Referaty w kolejnym panelu, moderowanym przez prof. Krzysztofa Mikulskiego, związane były z problematyką miast Rusi, głównie Lwowa. Jako pierwszy wystąpił prof. Andrzej

Janeczek (Warszawa), który zaprezentował temat „Segregacja wyznaniowa i podział przestrzeni w miastach Rusi Koronnej (XIV–XVI w.)”. Badacz określił skład wyznaniowy miasta jako najważniejszą regułę kształtowania hierarchii statusów społecznych oraz organizacji życia społecznego. Na przykładzie ośrodków miejskich Rusi ukazał plan miasta jako odzwierciedlenie społecznych relacji. W kolejnym wystąpieniu pt. „Polityka rady miejskiej Lwowa wobec Żydów i Ormian w XV w.” dr hab. Jürgen Heyde (Lipsk) poruszył temat kształtowania relacji elit mieszczańskich ze społecznościami niemieszczańskimi. Przede wszystkim zastanawiał się nad celowością polityki rady miejskiej prowadzonej wobec Żydów i Ormian. Ostatni referat w panelu pt. „Ulica Ruska we Lwowie XVI w.: topografia, mieszkańcy, instytucje” wygłosił prof. Myron Kapral (Lwów).

Ostatni tego dnia panel, moderowany przez prof. Jacka Wijaczkę, rozpoczął dr Łukasz Myszka (Bydgoszcz) wystąpieniem pt. „Przestrzeń jako element tożsamości religijnej i przedmiot konfliktów wyznaniowych na przykładzie dominikanów toruńskich”, w którym zwrócił uwagę na fakt, że heterogeniczność miejskiej przestrzeni sakralnej w obliczu różnorodności wyznaniowej dezintegrowała mieszkańców nowożytnego Torunia. Kolejny referat, zatytułowany „Zróżnicowanie miejskiej przestrzeni miasta Kazimierza pod Krakowem pod względem stanowym i wyznaniowym u schyłku średniowiecza i w dobie epoki nowożytnej”, wygłoszony przez mgr Dorotę Pałosz (Kraków), zawierał analizę pojęcia „przestrzeń”, jej postrzegania, podziału, cech oraz kreowania przez człowieka. Autorka postawiła sobie za cel zobrazowanie zróżnicowania przestrzeni Kazimierza pod względem stanowym i wyznaniowym w późnym średniowieczu.

Drugi dzień obrad rozpoczął się pod przewodnictwem prof. Sławomira Gawłasa. Pierwszy wystąpił prof. Rafał Eysymontt (Wrocław) z referatem pt. „Zróżnicowanie form zagospodarowania przestrzeni i różnorodność architektury w murach śląskiego miasta średniowiecznego. Konfrontacja źródeł pisanych i ikonograficznych”, w którym przede wszystkim podjął próbę określenia przyczyn tytułowego zróżnicowania. Następnie prof. Bogusław Krasnowolski (Kraków) zaprezentował temat „Heterogeniczność przestrzeni miast salinarnych Wieliczki i Bochni w dobie przedprzemysłowej”. Skupił się na oddziaływaniu górnictwa na kształt przestrzeni miejskiej i charakterystyce grup społecznych, które miały wpływ na wytyczanie planów urbanistycznych. Ostatni w panelu referat – pt. „Rynek renty jako wskaźnik waloryzacji przestrzeni miejskiej na przykładzie Głównego Miasta Gdańska do 1416 r.” – przedstawił dr Marcin Grulkowski (Gdańsk). Badacz dokonał analizy rozmieszczenia parceli miejskich obciążonych rentami w Głównym Mieście Gdańsku do 1416 r. na podstawie dwóch najstarszych ksiąg gruntowych i spróbował przedstawić rentę jako wskaźnik waloryzacji miejskiej przestrzeni.

Kolejny panel poprowadziła prof. Halina Manikowska. Jako pierwsza wystąpiła prof. Urszula Sowina (Warszawa) z referatem pt. „Grupy zawodowe i społeczne w miastach Korony w późnym średniowieczu i we wczesnej nowożytności a antropopresja miejskiej przestrzeni”. Badaczka przedstawiła społeczne zróżnicowanie przestrzeni rynku, uwzględniając m.in. hierarchię rzemiosł oraz określając rynek jako symbol heterogeniczności. Podkreśliła także konieczność uwzględnienia socjotopografii w badaniach nad przestrzenią. Następnie mgr Aleksandra Girsztowt (Gdańsk) zaprezentowała referat pt. „Rzemiosło w strukturze przestrzennej średniowiecznego Malborka”. Referentka ukazała rozmieszczenie głównie rzemiosł spożywczych, prowadzących swoją działalność na terenie miasta, opierając się na takich źródłach miejskich, jak: statuty cechowe, księga ławnicza oraz wilkierz. Ostatni referat w panelu – pt. „Swoi i obcy, czyli o zróżnicowaniu zawodów i narodo-

wości w Warszawie początków XVIII w.” – wygłosiła mgr Katarzyna Wagner (Warszawa). Autorka przyjrzała się rejestrom kontrybucji szwedzkiej, które okazały się cennym źródłem do badań nad ówczesnym społeczeństwem miejskim.

Kolejnym punktem konferencji była zorganizowana już po raz drugi sesja posterowa doktorantów, którą poprowadzili dr Cezary Kardasz i dr Mateusz Wyźga. Ta część spotkania, przeznaczona dla młodych badaczy, którzy pracują nad swoimi rozprawami doktorskimi z zakresu historii miast i mieszczaństwa, pozwoliła przedstawić ich założenia oraz wyniki prac badawczych. Postery zaprezentowali: Julia Możdżeń („Rola wartości i cnót moralnych w obronie istnienia Gdańska w l. 20. XVI w. Kodeks Bernts Stegman-na, 1528 r.”), Adam Sasinowski („Podgórze – miasto wielokulturowe”), Marcin Sumowski („Clerus et cives. Duchowieństwo parafialne w miejskiej przestrzeni społecznej późno-średniowiecznych Prus”), Paulina Romanowicz („Przestrzeń ludyczna w średniowiecznym mieście nadbałtyckim w świetle znalezisk archeologicznych”), Malwina Wylęzek („Ustrój i administracja miasta Pilzna z XVI–XVIII w.”), Agata Chmielowska („Ulica w mieście średniowiecznym”), Karolina Szlęzak („Prezenty w polityce zewnętrznej miasta Krakowa w II poł. XVI–XVII w.”), Przemysław Jędrzejewski („Krakowski zespół miejski – zróżnicowanie społeczne w dobie Sejmu Wielkiego”), Klaudia Skreżyna („Heterogeniczność przestrzeni miejskiej małych miast Rzeczypospolitej w epoce przedprzemysłowej”).

Spotkanie obfitowało w ożywione dyskusje, stając się po raz kolejny wartościową płaszczyzną wymiany doświadczeń i metod badawczych. Należy podkreślić ważną rolę panelu dla młodych badaczy, dowodzącego ciągłej żywotności problematyki miejskiej.

Alicja Mutrynowska (Toruń), Marcin Sumowski (Toruń)

